

THE ARMENIAN GENOCIDE: AN EXCHANGE OF NARRATIVES

Transcript and Translations (ENG, TUR, ARM)

The Armenian Genocide: An Exchange of Narratives (2015) is a Guestbook Project produced by Richard Kearney and Sheila Gallagher as part of “Exchanging Stories: Changing Histories”

Participants

Emrah Altındış & Narine Karapetyan

English Transcript

Murray Littlejohn

Armenian translation

Armenak Minasyants and Meline Papazian

Turkish translation

İbrahim Kaya

THE ARMENIAN GENOCIDE

An Exchange of Narratives

2015 marks the hundredth anniversary of the Armenian Genocide.

Narine Karapetyan, an Armenian law student and Emrah Altındaş, a Turkish scholar talk about their respective national identities and perspectives on genocide.

In the wake of this exchange, they are working together on projects for the 2015 Centenary Commemoration of the Armenian Genocide.

EA: What does a Turk mean for you?

NK: Growing up really, I couldn't really pinpoint what a Turk was for me. I lived in a region called Ararat which literally was on the border of Turkey. And we could actually in the mornings, hear the morning call to prayer. We were so close. I lived in Armenia till I was about eight. I had never met a Turk, didn't know anything about a Turks, except that these are people that in a way we do fear, and we're neighbors. I remember distinctly I was in the ninth grade learning about the holocaust. I went home and talked about the holocaust with my parents, and they said, well there is the Armenian Genocide as well and it is quite similar. It was the first time that we actually talked. My parents never really wanted to talk about it. And this was actually around the time that computers became household things and I remember goggling images of things and I remember I came across a lot of images and pictures. In my mind I thought, just because I had not heard about it and that my parents didn't talk about it, and my grandparents didn't tell me anything about it, I thought that no one else knew about it. And there it was, such a new thing.

I started burning through our ink cartridge saying that I had to print out all of these pictures, and I have to preserve it. No one knows about this. I have to share this; I have to tell people about this. I know that sounds so silly now thinking about it. But that feeling was so distinct that I have to preserve this piece of history.

How was it for you? How did you learn about the Armenian Genocide?

EA: When I was growing up I had no idea that there were Armenians in Turkey, I think until I was 16 or so. In our official history they told us that there were Armenians and that they collaborated with Russia during the First World, and they betrayed us and in the War, they killed us and we killed them, and they left or we displaced them.

I think until 16 years old, and I started to become interested in politics and I started to read about history from unofficial sources and I started to see that there were Armenians and had something happened to them. I was living in Izmir, a city that was so multicultural, there were Greeks, Armenians, Jews and Turks, and then I think Hrant Dink was one of the main figures in Turkey who told us, taught us many things about the Armenian issue in his newspaper Argos, and I was reading what he was writing about. And so I was learning more and more about the displacement, and I was not sure if it was a displacement or genocide but by reading him I learned that there was a genocide. And one day on the first page of Argos, we saw that the stepdaughter of Atatürk was Armenian. This news caused many problems for him (Hrant Dink), and a 16 year-old fascist boy killed him in the middle of Istanbul - and not just with his life, but with his death, it taught us a lot about the Armenian issue.

NK: There were a lot of things around me that one I learned about the Armenian genocide made much more sense. My grandparents were not able to speak Armenian well. But on the other hand they spoke perfect Turkish, and I had the sense that Turks were really kind of the bad guys. They used the word 'Turk' as an insult. Here I had my grandparents speaking perfect Turkish and yet they were struggling to speak Armenian, my native language, with me. And to me that was always strange, it just didn't make any sense. But once I finally asked my parents about my own family history, I learned that my family had fled from Turkey, and finally had settled in Syria, where they lived as if they were Arabs, because they were still afraid that if they had spoken Armenian or taught their children Armenian, that people would identify them as Armenian. They saw that as being a target. And so when they finally resettled in Armenia they had to learn Armenian as a new foreign language.

EA: So when they teach us in our school system to be proud of being a Turk in Turkey – At least till the last decade they assumed that anyone who is living in Turkey is Turkish. That is what we were thinking as a young boys, I thought that we were all Turks. So this is how we grew up. Then when I came to 15 or 16 years old, I started to realize that there are some other people around us. There are Kurds, Greeks and Armenians in Istanbul. I started to realize that there were not just one color but there are many different colors. And that there were even more colors before in our history.

And so, after the assassination of Hrant Dink - and as I told you, they use the 'Armenian' word as a curse in Turkey as well, after Hrant Dink was killed because of his ideas, hundreds of thousands of Turkish people went to the streets, took to the streets - it was like a drop of tears was trying to clean the streets of Istanbul of all

of this nationalist poison. We had a banner in the front of the march saying 'All we are Armenians and all we are Hrant.' I think it was a very important new moment in our history that hundreds of thousands of people took to the streets and said 'we are Armenians'. I think also that this was a way also to apologize.

NK: From your perspective why does the Turkish government continue denying the Armenian genocide? And how do you feel about that?

I think that the Turkish people and the Turkish government have different reasons for denying this problem. I do not think that my mother or fathers have even read something about the Armenian genocide. They have no idea what had happened. My grandparents were born after the genocide and I am not sure that they really know what had happened in Turkey.

And in terms of the Turkish state, they have economical reasons and they have political reasons that they deny. I think that what we have to do, as Armenians and Turks, or the Turkish citizens in Turkey, we have to fight for justice, because I think that this as a justice issue. The Turkish state has to apologize for what had happened in 1915, and also give the stolen properties back to the Armenian people. And also open the border and protect the Armenian heritage in Turkey. My grandfather is from Erzurum. He was telling us that when he was a child, they were a group of children that wanted to go somewhere far from their village, and they were throwing stones through the walls of the Church. They were mosaics. I never thought as a child, "ok who were they going to Church?" I never asked this question as a child. But it was an Armenian Church and they were going to throw these stones. Of course he was an innocent child, and they were destroying the Armenian heritage. And so I feel the shame of this. And as a Turkish citizen I will try to

apologize by fighting for justice in Turkey... to for justice.

NK: So, we just met today, and this very brief experience has been tremendous for me. I have only met a very few Turks here and there, and every time that just kind of impacts me, and I realize that my understanding of what a Turk is, is very limited. And I have met so many great people who have shared their stories and their histories as well, and that has enriched my outlook and it has helped me to grow as a person, because I think we have to actively try to learn about others as well. As much as Turks don't know about the Armenian Genocide, I think, sometimes as equally, we as Armenians have to make a greater effort to reach out to other Turks and try to learn from them as well, and understand their perspective, and having

to deal with this very difficult path, and coming to terms with this dark past.

I want to thank you for being here today. Thank you.

EA: I just want to tell you as an Armenian friend... in the last five years we have started to have commemorations in Istanbul, Ankara, Izmir, Diyarbakır Amed about the Armenian Genocide. So more people are going to the streets talking about this, more books are published, and there are more brave people talking about this issue. I think this is the solution. The dialogue between Turks and Armenians will be the issue and the fight for justice in Armenia and Turkey or wherever we are. This is the key for all the problems.

ERMENİSTAN'I ANIMSAMAK

2015: Ermeni soykırımının yüzüncü yıl dönümü.

Narine Karapetyan ve Emrah Altındış, bir Ermeni ve bir Türk, çatışan kimlikler ve Türkiye tarihinde Ermenilerin yerini konuşmak üzere buluştular. Diyalog sırasında, modern Türkiye devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, bir Ermeni olan üvey kızı Sabiha Gökçen ve 2007'de İstanbul'da katledilen ünlü gazeteci Hrant Dink'ten bahsedildi.

EA: Bir Türk senin için ne ifade ediyor?

NK: Aslında büyürken, bir Türk'ün benim için ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyordum. Türkiye sınırında bulunan, Ararat olarak adlandırılan bölgede yaşadım. Sabahları ezan seslerini duyabiliyorduk. Çok yakındı. Yaklaşık sekiz yaşına kadar Ermenistan'da yaşadım. Daha önce bir Türk'le tanışmamıştım. Çok korktuğumuz

insanlar olmaları dışında Türkler hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Komşuydum. Çok iyi hatırlıyorum, dokuzuncu sınıftaydım. Yahudi soykırımını öğrendikten sonra eve gidip ebeveynlerimle bu konu hakkında konuştuğumda Ermeni soykırımının varlığından ve birbirlerine benzerliğinden söz ettiler. İlk kez konuşuyorduk. Ebeveynlerim hiçbir zaman bu konu hakkında konuşmak istemediler. Bu, yaklaşık olarak, bilgisayarların her eve girmeye başladığı zamandı. Google'da araştırdığımı ve bir sürü resim ve fotoğrafla karşılaştığımı hatırlıyorum. Daha önce hakkında hiçbir şey duymadığım, öğrenmediğim, ebeveynlerim hiçbir şey konuşmadığı, anneannem ve büyükbabam hiçbir şey anlatmadığı için hiç kimsenin bir şey bilmediğini çünkü bunun çok yeni bir şey olduğunu düşündüm. Bu resimlerle karşılaştığımda yazıcının kartuşlarını bitirmeye başladım. Hepsini basmak zorunda olduğumu düşünüyordum. Bunu muhafaza etmek zorundayım. Hiç kimse

hakkında bir şey bilmiyor. Paylaşmak zorundayım. İnsanlara anlatmak zorundayım. Ve, biliyorum, şu anda bunun hakkında düşünmek kulağa çok gülünç geliyor ama, o his şu anda çok belirgin, tarihin o parçasını muhafaza etmek zorunda olduğumu düşünmüştüm.

Senin için nasıldı? Sen nasıl öğrendin Ermeni soykırımını?

EA: Ben büyürken, Türkiye’de Ermenilerin varlığına dair hiçbir fikrim yoktu. Sanırım on altı yaşındaydım. Resmi tarihte bize Ermenilerin olduğunu, I. Dünya Savaşı sırasında Ruslarla işbirliği yaptıklarını, bize ihanet ettiklerini ve savaş sırasında bizi öldürdüklerini, bizim de onları öldürdüğümüzü ve sonra ülkeyi terk ettiklerini veya yerlerini değiştirdiğimizi anlattılar. Sanırım yaklaşık on altı yaşında politika ile ilgilenmeye ve resmi olmayan kaynaklardan Türkiye tarihi hakkında okumaya başladım. Ve o zaman Ermenilerin olduğunu ve başlarına bir şey geldiğini anlamaya başladım. Bir zamanlar çokkültürlü bir şehir olan İzmir’de yaşıyordum. Yunanlar, Ermeniler, Yahudiler ve Türkler vardı. Gazetesi Agos aracılığı ile bize bir çok şey öğreten Hrant Dink, Türkiye’deki en önemli figürlerden birisiydi. Yazdığı şeyleri okuyordum. Dolayısıyla gittikçe daha fazla şey öğrendim. Bunun bir tehcir mi yoksa bir soykırım mı olduğu konusunda emin değildim fakat onu okuyarak soykırım olduğunu öğrendim. Bir gün Agos’un ilk sayfasında Türkiye’yi kuran Atatürk’ün üvey kızının bir Ermeni olduğunu gördük. Bu haber Hrant Dink’in başına çok şey açtı ve on altı yaşında faşist bir çocuk İstanbul’un göbeğinde onu katletti. Sadece yaşamıyla değil ölümüyle de bize Ermeni meselesi hakkında çok şey öğretti.

NK: Ermeni soykırımını öğrenince çevremdeki birçok şey daha fazla anlam kazandı. Anneannem ve büyükbabam Türkçe’yi çok iyi konuşuyorlardı diğer taraftan Ermeniceyi çok iyi

konuşamıyorlardı. Ve Türklerin gerçekten kötü adamlar oldukları hissine sahiptim. Türk kelimesini hakaret olarak kullanırdık ama anneannem ve büyükbabam Türkçe’yi mükemmel konuşuyorlar fakat ana dilim olan Ermenice’yi konuşmakta güçlük çekiyorlardı. Bu durumu her zaman çok garipsedim. Çok anlamsız geliyordu. Fakat sonunda ebeveynlerime ailemizin tarihini sorduğumda, Türkiye’den göçtüklerini ve sonunda Arapmış gibi yaşadıkları Suriye’ye yerleştiklerini öğrendim. Ermenice konuşmaktan veya çocuklarına Ermenice öğretmekten hala korkuyorlardı çünkü insanlar kimliklerini tespit edebilirdi. Bilirsin, hedef olmak! Dolayısıyla sonunda Ermenistan’a yerleştiklerinde Ermenice’yi yeni bir yabancı dil olarak öğrenmek zorunda kalmışlardı.

EA: Türkiye’de bize okullarda öğrettikleri şey Türk olmaktan gurur duymaktır. En azından son on yıla kadar Türkiye’de yaşayan herkesin Türk olduğunu varsaydılar. Gençler olarak bizim okullarda düşündüğümüz şey buydu. Hepimiz Türk’üz diye düşünmüştüm. Bu şekilde büyüdük. On beş, on altı yaşına geldiğimde çevremizde başka insanların da var olduğunu fark ettim. Kürtler vardı, İstanbul’da yaşayan Ermeniler vardı. Sadece bir renk değil birçok farklı rengin olduğunu fark etmeye başladım. Ve hatta tarihimizde çok daha fazla renk vardı. Hrant Dink suikastinden sonra, daha önce sana anlattığım gibi, aynı şekilde Ermeni kelimesini bir küfür olarak kullanıyorlardı. Hrant Dink düşüncelerinden dolayı katledildiğinde yüzbinlerce Türk sokaklara çıktı, sokakları işgal etti. Bu tıpkı bir damla göz yaşı gibiydi, İstanbul’un sokaklarını tüm bu milliyetçi zehirden temizleyecek güç gibiydi. Kortejin önünde “Hepimiz Ermeni’yiz” ve “Hepimiz Hrant’ız” yazan bir pankartımız vardı. Dolayısıyla bence yüzbinlerce insanın sokakları işgal edip “Hepimiz Ermeni’yiz” demesi tarihimizdeki

çok önemli anlardan birisiydi. Bence bu da bir çeşit özür dileme şekliydi.

NK: Senin bakış açından, Türkiye hükümeti neden hala Ermeni soykırımını inkar etmeye devam ediyor ve sen bu konuda ne hissediyorsun?

EA: Bence bu meseleyi inkar ederken Türkler ve Türkiye hükümetinin nedenleri birbirinden farklı. Anne veya babamın Ermeni soykırımı hakkında bir şey okumuş olduklarını sanmıyorum. Yaşananlar hakkında bir fikirleri yok. Anneannem ve büyükbabam soykırımdan sonra doğdu ve Türkiye’de gerçekte ne yaşandığını bilip bilmediklerinden emin değilim. Türkiye devleti açısından, inkar etmek için ekonomik ve politik nedenler var. Bence Ermeniler ve Türkler veya Türkiye vatandaşları olarak adalet için mücadele etmek zorundayız çünkü bu bir adalet meselesidir. Türkiye hükümeti 1915’te olanlar için özür dilemek, çalınan mülklerini Ermeniler’e iade etmek, sınırları açmak ve Türkiye’deki Ermeni mirasını korumak zorundadır. Büyükbabam Kayserilidir. Kendisinin de dahil olduğu bir grup çocuğun, köylerinin biraz dışında bulunan bir kilisenin duvarındaki mozaiklere taş attıklarını anlatırdı. Hiç düşünmedim, “tamam da kiliseye kimler gidiyordu?”. Çocukken bu soruyu sormadım. Ermeni kilisesiydi ve gidip taş atıyorlardı. Elbette büyükbabam masum bir çocuktuk fakat Ermeni mirasına zarar veriyorlardı. Dolayısıyla bununla ilgili utanç duyuyorum ve bir Türkiye vatandaşı olarak Türkiye’de adalet için mücadele ederek özür dilemeye çalışacağım. Adalet için!

NK: Biz daha bugün tanıştık ve bence bu çok kısa ve öz deneyim benim için harika oldu. Burada ve orada sadece birkaç Türk’le tanıştım ve her defasında bir şekilde beni etkilediler çünkü Türkler hakkındaki fikirlerimin sınırlı olduğunu fark ettim. Kendi hikayelerini, kendi tarihlerini anlatan birçok harika insanla tanıştım ve bu bakış açımı zenginleştirdi çünkü bence ötekiler hakkında aktif bir şekilde bir şeyler öğrenmeye çalışmak zorundayız. Aynı şekilde Türkler, Ermeni soykırımı hakkında bir şey bilmiyor. Bence biz Ermeniler diğer Türklere ulaşmak için çok daha büyük gayret göstermeliyiz ve onlardan öğrenmeye çalışmalıyız. Bu çok zor geçmişle baş etmek, bu karanlık geçmişle hesaplaşmak için hep birlikte onların bakış açısını anlamalıyız. Bugün burada olduğun için sana teşekkür etmek istiyorum. Teşekkürler.

EA: Ermeni bir arkadaşım olarak sana ve diğer Ermenilere söylemek istiyorum ki biz son beş yılda İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır (Amed)’da Ermeni soykırımı hakkında anmalar düzenlemeye başladık. Bununla ilgili olarak konuşmak için çok daha fazla insan sokaklara çıkıyor, çok daha fazla kitap basılıyor ve bu mesele ile ilgili olarak konuşan çok daha fazla cesur insan var. Bence çözüm yolu budur. Asıl çözüm yolu Türkler ve Ermeniler arasındaki diyalog olacaktır. Ermenistan ve Türkiye’deki veya biz her neredeysek oradaki adalet mücadelesi tüm sorunların çözümü için anahtardır.

*Հայոց ծեղասպանութիւն
պատուեաների (նարատիվներ)ի
փոխանակում» միջոցառումը:*

*2015 թիւը նշում է Հայոց ծեղասպանութեան
հարիւրամեայ տարելիցը:*

*Իրավագիտութեան հայ ուսանող, Նարինէ
Կարապետեանը, և թուրք գիտաշխատող,
էմրա Աթիլդիսը, կը պատմեն
իւրաքանչիւրն ազգային ինքնութեան և
ցեղասպանութեան վերաբերեալ իր ունեցած
պատկերացման մասին:*

*Սոյն փոխանակումների արդիւնքում սկսել
է նրանց համագործակցութիւնը
ցեղասպանութեան հարիւրամեակին նւիրած
2015 թւականի զանազան ծրագրերին:*

Նարինէ | Երբ փոքր էի ես չէի կարող իրոք
նկարագրել, թե ով է ինձ համար «թուրքը»:
Ես բնակվում էի մի շրջանում, որի անունն է
Արարատ և այն գտնվում է Թուրքիայի հետ
անմիջապէս սահմակցող տարածքում:

Յուրաքանչյուր առավոտ մենք լսում էինք
աղոթքի կանչը: Մենք այնքան մոտ էինք: Ես
ապրեցի Հայաստանում մինչև ութ
տարեկան: Ես երբեք չէի հանդիպել գեթ մեկ
թուրքի, չգիտեյի ոչինչ թուրքերի մասին,
բացի նրանից, որ դա այն ժողովուրդն է,
որից մենք վախենում ենք և սահմանակցում
ենք: Լավ հիշում եմ, որ իններորդ
դասարանում էի, երբ սովորում էինք
Հոլոկոստի մասին: Ես գնացի տուն և
խոսեցի իմ ծնողների հետ Հոլոկոստի
մասին, և նրանք ինձ պատասխանեցին, որ
գոյություն ունի նաև Հայոց
ծեղասպանությունը, որը իր բնույթով գրեթե
նույնն է ինչ Հոլոկոստը: Դա առաջին դեպքն
էր, երբ մենք քննարկեցինք այս թեման: Իմ
ծնողները երբեք չէին ցանկացել խոսել դրա
մասին: Այս ամենը տեղի էր ունենում այն
ժամանակ, երբ համակարգիչները դառնում
էին մեր տնային կենցաղի մաս, և ես հիշում
եմ, թե ինչպէս էի «Գուզլ» որոնողական

համակարգով փնտրում լուսանկարներ և
որքան շատ էին դրանք: Գլխովս միտք էր
անցնում, որ եթե ես ինչ այդ չէի լսել դրա
մասին և որ իմ ծնողները չէին խոսել դրա
մասին, և որ իմ տատերը և պապերը չէին
պատմել ինձ ոչինչ այդ դեպքերի մասին,
ուրեմի ոչ-ոք ևս տեղյակ չէ դրանց մասին:
Այդ ժամանակ, ինձ համար Հայոց
ծեղասպանությունը այնպիսի մեծ նորություն
էր:

Ես սկսեցի անչափ մեծ քանակությամբ
նկարներ տպել ինքս ինձ ասելով, որ ես
պարտավոր եմ տպել այդ բոլոր
լուսանկարները: Ես պետք է պահպանեմ
դրանք: Ոչ-ոք չգիտի դրա մասին: Ես պետք
է տարածեմ դրանք, պետք է պատմեմ
մարդկանց այս ամենի մասին: Գիտեմ, հիմա
այս ամենը անչափ անիմաստ է հնչում: Բայց
այդ զգացողությունը այնքան յուրահատուկ
էր, որ ես պետք է պահպանեմ պատմության
այս կտորը:

Իսկ դու ի՞նչպիսի զգացողություն ապրեցիր:
Ի՞նչպէս իմացար Հայոց ծեղասպանության
մասին:

էմրան | Երբ ես փոքր էի անգամ
պատկերացում չունեցի, որ Թուրքիայում
եղել են հայեր և ես այս կարծիքին էի մինչ
տասնվեց տարեկան դառնալը: Մեր
պաշտոնական պատմության մեջ ասվում է
միայն, որ Թուրքիայի տարածքում եղել են
հայեր, ովքեր գործակցել են Ռուսաստանի
հետ Առաջին համաշխարհային պատերազմի
ընթացքում, և նրանք դավաճանել են մեզ,
պատերազմի ընթացքում սպանել են մեզ և
հակառակ, իսկ հետո նրանք լքել են
Թուրքիան կամ մենք նրանց տեղահանել
ենք:

Միայն տասնվեց տարեկանում ես սկսեցի
հետաքրքրվել քաղաքականությամբ և

սկսեցի կարդել մեր պատմությունը ոչ պաշտոնական աղբյուրներից և սկսեցի գիտակցել, որ ժամանակին գոյություն են ունեցել հայեր և նրանց ինչ-որ բան է պատահել: Ես բնակվում էի Իզմիր քաղաքում, որը անչափ բազմամշակութային էր, և որտեղ բնակվում էին հույներ, հայեր, հրեաներ և թուրքեր: Այդ ժամանակ Հրանտ Դինքը հանդիսանում էր առաջատար հանրային անձերից մեկը Թուրքիայում, և իր «Ագոս» թերթում նա ասաց մեզ, սովորեցրեց մեզ բազմաթիվ բաներ «Հայկական հարցի» մասին, և ես կարդում էի այն ամենը ինչ ինքը գրում էր: Այսպիսով ես գնալով ավելի շատ և շատ բաներ էի իմանում տեղահանման մասին և ես վստահ չէի, թե դա արդյոք տեղահանում էր, թե ցեղասպանություն, սակայն կարդալով Դինքին ես հասկացա, որ դա ցեղասպանություն էր:

Մեկ անգամ «Ագոսի» առաջին էջին գրված էր, որ Աթաթյուրքի խորթ աղջիկը հայ էր: Այս նորությունը բազմաթից խնդիրներ առաջացրեց Դինքի համար և տասնվեցամյա ֆաշիստ պատանին գնդակահարեց նրան Ստամբուլի կենտրոնում և Դինքը ոչ միայն իր կյանքով, այլ նաև մահով սովորեցրեց մեզ շատ նոր բաներ «Հայկական հարցի» մասին:

Նարինե | Ինձ համար շատ բաներ ավելի ակներև դարձան, երբ ես իմացա Հայոց Ցեղասպանության մասին: Իմ տատն ու պապը լավ չէին խոսում հայերեն: Փոխարենը նրանք ազատ տիրապետում էին թուրքերենին և ես զգացողություն ունեյի, որ թուրքերը իրոք վատ մարդկանց խմբին են պատկանում: Իմ տատն ու պապը օգտագործում էին «թուրք» բառը որպես վիրավորական բառ:

Իմ տատն ու պապը ազատ տիրապետում էին թուրքերենին, բայց միաժամանակ

նրանք դժվարանում էին ինձ հետ հաղորդակցվել իմ մայրենի լեզվով: Եվ ինձ համար սա միշտ տարօրինակ էր, քանի որ ես չէի կարողանում դրա մեջ որևէ իմաստ գտնել: Բայց վերջապես ես մեկ անգամ հարցրեցի ծնողներիս մեր ընտանիքի պատմության մասին և պարզեցի, որ իմ ընտանիքը փախչել է Թուրքիայից և ապաստանել է Սիրիայում, որտեղ նրանք ապրել են արաբների պես, քանի որ դեռ վախենում էին խոսել հայերեն կամ սովորեցնել իրենց երեխաներին հայերեն, քանի որ տեղական բնակչությունը կտարբերակեր նրանց որպես հայ: Դրա մեջ վտանգ կար: Վերջապես, երբ նրանք արդեն ապաստանեցին Հայաստանում, ստիպված էին սովորել հայերեն որպես նոր օտար լեզու:

Էմրան | Դպրոցում նրանք սովորեցնում էին մեզ հպարտ լինել Թուրքիայում թուրք լինելով, եվ մինչև վերջին տասնամյակը, նրանք գտնում էին, որ Թուրքիայում բնակվող ցանկացած ոք թուրք է: Սա այն է, ինչ որ մենք մտածում էինք, երբ պատանի էինք. մենք բոլորս թուրք ենք: Ահա այսպես ենք մենք մեծացել: Երբ ես դարձա տասնհինգ-տասնվեց տարեկան, սկսեցի գիտակցել, որ մեր շուրջբոլորը կան նաև այլ մարդիկ: Ստամբուլում կան քրդեր, հույներ և հայեր: Ես սկսեցի գիտակցել, որ աշխարհը բազմերանգ է: Եվ մեր պատմության ընթացքում եղել նաև շատ ավելի շատ երանգներ:

Հրանտ Դինքի սպանությունից հետո (ինչպես գիտեք մենք «հայ» բառը օգտագործում էինք որպես վիրավորական բառ Թուրքիայում), երբ նա սպանվեց իր մտքերի համար, հազարավոր թուրքեր դուրս եկան փողոց. նրանք կարծես արցունքներ լինեին, որ փորձում էին մաքրել Ստամբուլի

փողոցները այդ ազգայնական թուլյնից:
Ցուլցի առաջին շարքում տեղադրված էր
պաստառ, որի վրա գրված էր «Մենք բոլորս
հայ ենք և մենք բոլորս Հրանտ ենք»: Սա նոր
բեկումնային պահ էր մեր պատմության մեջ,
երբ հազարավոր մարդիկ բողոքի ցուլցի էին
դուրս եկել, որ ասեն «Մենք հայ ենք»:
Կարծում եմ նաև, որ սա նաև ներողութլուն
խնդրելու ձև էր:

**Նարինե | Քո կարծիքով ինչու՞ է Թուրքիայի
կառավարութլունը շարունակում ժխտել
Հայոց ցեղասպանութլունը: Ինչպի՞սի
կարծիքի ես դրա մասին:**

Էմրան | Կարծում եմ, որ Թուրք ժողովուրդը
և Թուրքիայի կառավարութլուն տարբեր
դրդապատճառներ ունեն ժխտման համար:
Չեմ կարծում, որ իմ մայրը կամ հայրը երբևէ
կարդացել են հայոց ծեղասպանութլան
մասին: Նրանք պատկերացում չունեն, թե
ինչ է տեղի ունեցել: Իմ տատն ու պապը
ծնվել էին ցեղասպանութլունից հետո, և ես
վստահ չեմ, որ նրանք տեղյակ են, թե
իրականում ինչ էր տեղի ունեցել
Թուրքիայում:

Ինչ վերաբերվում է Թուրքական
պետութլանը, ապա նրանք ունեն
տնտեսական դրդապատճառներ և
քաղաքական դրդապատճառներ ժխտման
համար: Կարծում եմ, որ որպես հայեր և
Թուրքեր կամ որպես Թուրքիայում բնակվող
Թուրքիայի քաղաքացիներ մենք պետք է
պայքարեն արդարութլան համար, որովհետև
իմ համոզմամբ սա արդարութլան հարց է:
Թուրքական պետութլունը պետք է
ներողութլուն խնդրի 1915 թվականի
դեպքերի համար, ինչպես նաև ետ
վերադարձնի հայերին գողացված
ունեցվածքը: Անհրաժեշտ է նաև բացել
սահմանը և պաշտպանել հայկական
ժառանգութլունը: Իմ պապը էրզրումից է:

Նա պատմում էր մեզ, որ երբ երեխա էր
անդամակցում էր պատանիների մի խմբի,
ովքեր ցանկանում էին գնալ իրենց գլուղից
հեռու մի վայր և քարեր նետել եկեղեցու
պատերից ներս: Այնտեղ կային
խճանկարներ: Որպես երեխա ես երբեք չէի
հարցնում ինքս ինձ թե այդ ինչ եկեղեցին
էին նրանք գնում: Բայց դա հայկական
եկեղեցի էր և նրանք գնում էին այնտեղ
որպեսզի քարեր շարտեին խճանկարների
վրա: Իհարկե իմ պապը անմեղ երեխա էր,
բայց նրանք ոչնչացնում էին հայկական
ժառանգութլունը: Հիմա ես ամաչում եմ
դրա համար: Եվ որպես Թուրքիայի
քաղաքացի ես կփորձեմ ներողութլուն
հայցել կովելով Թուրքիայում արդարութլան
համար:

Նարինե | Մենք ընդամենը այսօր ենք
ծանոթացել, և այս փոքրիկ շփումը ինձ
համար անչափ արդյունավետ էր: Մինչ այս
պահը շատ քիչ Թուրքերի եմ հանդիպել
այստեղ-այնտեղ և ամեն անգամ դա իր
ազդեցութլուն է ունենում ինձ վրա, և ես
գիտակցում եմ, որ իմ պատկերացումը
«Թուրքի» վերաբերյալ շատ սահմանափակ է:
Ես հանդիպել եմ բազմաթիվ հրաշալի
մարդկանց հետ, ովքեր կիսվել են իրենց
պատմութլուններով և դա հարստացրել է իմ
աշխարհայացքը և օգնել է ինձ անել որպես
անհատ, քանի որ ես կարծում եմ, որ մենք
պետք է փորձենք սովորել նաև ուրիշների
մասին: Կարծում եմ, որ այնքան ժամանակ
քանի դեռ Թուրքերը չգիտեն Հայոց
ծեղասպանութլան մասին, մենք հայերս
պետք է մեծ ջանք գործադրենք, որպեսզի
իրազեկենք այլ Թուրքերին, ինչպես նաև
փորձենք սովորել նրանցից և հասկանալ
իրենց մտեցումը ու աշխատել այս շատ
բարդ ուղղով և գալ հանգուցալուծման այս
մութ անցյալի հետ:

Ցանկանում եմ քեզ շնորհակալություն
հայտնել այսօր այստեղ գտնվելու համար:
Շնորհակալություն:

Էմրան | Ցանկանում եմ քեզ որպես հայ
ընկերոջ մեկ բան ասել...Վերջին հինգ
տարիների ընթացքում մենք սկսել Հայոց
Ցեղասպանության հիշակոչման
միջաջատակներ կազմակերպել
Ստամբուլում, Անկարայում, Իզմիրում,
Դիարբեքիրում: Այսպիսով ավելի շատ

մարդիկ են դուրս գալիս փողոց և խոսում
դրա մասին, ավելի շատ գրեթե են
հրատարակվում և ավելի շատ խիզախ
մարդիկ են խոսում հարցի մասին: Իմ
կարծիքով հենց այստեղ է կայանում
լուծումը: Երկխոսությունը թուրքերի և
հայերի միջև ու պայքարը Հայաստանում և
Թուրքիայում արդարություն համար կլինի
խնդիր: Սա է բոլոր խնդիրների բանալին:

This document has been provided by the Guestbook Project, an international project committed to transforming hostility into hospitality, enmity into empathy, and conflict into conversation.

The Armenian Genocide: An Exchange of Narratives was produced as part of the Guestbook Project's 'Exchanging Stories - Changing Histories' initiative, creating opportunities for young people from communities that have been polarized by religion, race, ethnicity, or culture to come together to trade stories and make short videos. Working with peace organizations, community art groups, innovative schools and cultural workers from areas torn by conflict and injustice.

For more information on the Guestbook Project, please visit guestbookproject.com

